

A fájlmegosztó oldalak „nyugodj békében” videóinak lélektanáról

Összefoglalás ♦ *A veszteség, a hiány és a gyász feldolgozási módjai rendkívül sokszínű képet mutatnak, szakirodalmuk széleskörű és alapos, a témával számos hazai és nemzetközi hírű tanatólogus szakember foglalkozik. A gyásztrauma feldolgozásmódjának azon egyedi megjelenését vizsgálom a tanulmányban, amelynek során zenei aláfestéssel színesített képsorozatok vagy rövidfilmmé vágott videós anyagok idézik föl az elvesztett személyt és emlékeznek rá úgy, hogy a klasszikus feldolgozási szakaszokat kiegészítvén, azokat az internetes fájlmegosztó oldalakon közzéteszik. Vizsgálatom homlokterébe egyes megjelölt keresőszavakat és a gyász-, trauma- és hiányfogalom interdiszciplináris szakirodalmának elméleti megállapításait helyezem. A témához szervesen kapcsolódó elmélet rövid, elemző bemutatása az első feladatom, és az „emlékezővideók” gyászfolyamatba illeszthetőségére fókuszálok. Annak érdekében pedig, hogy az e kérdést körbejáró vizsgálat módszertani szempontból következetes legyen, az egyik legnagyobb és leginkább ismert internetes fájlmegosztó oldalt, a [youtube.com](https://www.youtube.com)-ot használom példaanyagaim összegyűjtésére.*

*Halottja van mindannyiunknak,
Hisz percről-percre temetünk,
Vesztett remény mindenik percünk
És gyászmenet az életünk.*
/Ady Endre, 1899/

A halállal és gyással kapcsolatos rítusokat korszak szerint tárgyalja Polcz Alaine, a téma legavatottabb honi kutatója, iskolateremtő tudósa, aki a különbségekre is rávilágít a

feldolgozással, halálélménnyel kapcsolatban: „A különböző történelmi koroknak és civilizációknak megvolt a halál- és gyászritusa, pszichológiai feldolgozásmódja. A mai modern természettudományosan gondolkodó ember keresi az utat, hogyan tudná elfogadni és feldolgozni a halál problémáját, megadni a méltóságát és emberségét a halálhoz vezető útnak, a halálélménynek”. (Polcz, 1998:6) A szerző gondolatait problémafelvetőnek tekintem, s azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy a fájlmegosztó oldalon hozzáférhető emlékezővideók hogyan illeszkednek be a gyászfázisokba; segíti-e a közösségi gyász az individuális veszteségtapasztalatot, illetve az emlékezővideók készítői minden esetben érintettjei-e a veszteségnek – az elhunyt barátai, rokonai-e?

A pszichoanalízissel, strukturalizmussal és filozófiai hermeneutikával foglalkozó francia teoretikus, Paul Ricoeur – Polcz Alaine-hez hasonlóan – kifejezőnek tartja az egyén és a közösség gyászfolyamatában a temetési szertartásokat, amelyek vélekedése szerint nemcsak az egyén fájdalmának kifejezői, hanem a kollektív, veszteségben való osztozás reprezentálói is. Ricoeur gondolati sorába (a temetési szertartásokhoz) tökéletesen illeszthető az emlékezővideó, mint egyfajta speciális búcsú, elválás. Ricoeur-t idézi Gyáni Gábor tanulmányában is: „A gyász mint az emlékezet adekvát módja – elsősorban talán nem is az egyéni emlékezésben, hanem a kollektív emlékezetben nyeri el a maga teljes értelmét, hiszen ez utóbbiban több a lehetőség az elvesztett tárgyba fektetett libidó felszabadítására, és máshová történő telepítésére”. (Gyáni, 2006) Tehát az internetes emlékező kisfilm segítségével az egyénnek könnyebben átlépnie a veszteséggel járó fájdalomon, s könnyebben el lehet jutnia a gyászmunka következő: Pilling János kategorizációs rendszerében „elfogadás” (Pilling 2003), Polcz Alaine osztályozásában „számadás, számbavétel, a kapcsolat átdolgozása” állomásához. Egy emlékezővideóval tudatosulhat a gyászolóban, hogy a szeretett személy elveszett számára. Amennyiben viszont a normál feldolgozási szakaszok nem követik egymást, úgy a gyászélmény megreked, a veszteségélmény tovább erősödik és traumaélménnyé, elviselhetetlen gyászteherré halmozódik. A közösségi emlékezés pozitív hatásáról és a Polcz Alaine-i halálritusokról Kárpáty Ágnes a következőket írja: „Veszteségeink feldolgozásában a halál elfogadását segítő szocializáció mellett fontosak a veszteségélmény megosztásának lehetőségei is a rítusok, hagyományok, a közös emlékezés által. A gyász közösségi megélésének, az itt maradottak találkozásának igen fontos lelki integratív funkciói vannak, hiszen a halál nem „csak” az egyéni, hanem a társas lét

„szövetében” is szakadást, sebet okoz. E „seb” pedig a feldolgozás egyéni folyamataiból mintegy társadalmi intézményt hoz létre azért, hogy előírja, milyen cselekvésformák, milyen alkalmakkor és meddig szükségesek ahhoz, hogy a sérülés begyógyuljon. (Kárpáty, 2002) E cselekvésformák halmazának egy lehetséges eleme az emlékezővideó készítése és megosztása az internetező nyilvánossággal, mellyel a készítő saját veszteségélményét a közösségi gyászélmények közé emeli.

Wulf Kansteiner gondolja tovább Elaine Scarry emléleti megállapításait (Scarry, 1985), miszerint: „Az erőszak, a fájdalom és a trauma élménye mindig társadalmilag közvetített. Az a mód, ahogyan a szenvedésre reagálunk, ahogyan megpróbálunk neki értelmet adni, nem választható el a minket formáló különleges társadalmi kontextustól. A társadalom határozza meg és segít megtartani azt a különbséget, ami a normális vagy akár kívánatos, strukturálisan lényeges trauma és a kínzó traumatikus fájdalom között fennáll.” (Kansteiner, 2005) Ha elfogadjuk, hogy a fájdalom és a trauma élménye mindig társadalmilag közvetített és társadalmilag is meghatározott, akkor a szenvedésre, gyászra és egyéb traumákra adott reakció nem választható el a minket formáló különleges társadalmi kontextustól. A közvetlen környezet és a tágabb értelemben vett társadalomnak tehát kulcsszerepe lehet abban, hogyan dolgozzuk fel a gyásztraumát.

Egy, az internetes intimitás és nyilvánosság kérdéskörét vizsgáló és a gyásszal foglalkozó internetes blogokat elemző tanulmányban a szerzők megállapítása: „... a posztmodern (utáni) korunk egyik sajátossága az interneten keresztül megnyilvánuló intimitás. A személyes jellegű információkat, érzéseket, magánéleti problémákat kontrollálatlanul megosztja bárki akár az egész világgal.” (Ferdinandy-Szépe, 2010: 59) S e ponton kell a Gyáni-féle idézetet, valamint a Ferdinandy-Szépe szerzőpáros gondolatfüzérét további elemzés tárgyává tennünk. Mivel a ’nyugodj békében’ keresőszavakra 12 900¹ találatot mutat a youtube.com oldal, ki kell jelentenünk azt, hogy az internet nyilvánosságát sokan felhasználják – tudatosan vagy tudattalanul – a gyászmunka egyes fázisaiban. Az internetes oldalon található videók feltöltőiről legtöbbször csak felhasználói vagy (fedő)nevet tudhatunk meg, ám a hozzájuk rendelt különböző videótartalmakat górcső alá véve megállapítható az is, hogy nem kötődik több ilyen tárgyú videó feltöltése egyazon emberhez; tehát a készítők és feltöltők – mint arról az emlékezővideók leírásában vagy ahhoz kapcsolódó hozzászólásaikban említést is tesznek – legtöbb esetben a

---

¹ 2014. december 27-én a youtube.com oldalon ’nyugodj békében’ kulcsszavakkal indított kereséssel

gyászolt rokonai, barátai. Hozzáférhető viszont a forrásaként szolgáló youtube.com weboldal emlékezővideói között egy általam véletlenszerűen kiválasztott, olyan képsorozatokból összeállított emlékezővideó, amelynek szövegéből kiderül, hogy a készítő nem ismerte a családi hármass tűzhalál áldozatait, őt kizárólag a tragédia sarkallta arra, hogy virtuálisan emléket állítson az áldozattá lett családnak. Némi internetes kutatómunkával könnyű rátalálni a 2009. augusztus 15-i miskolci paneltűzről szóló beszámolókra, melyben két tinédzser és középkorú édesanyjuk lett a forró füst és lángok áldozata. A panelházi lakóközösség „suttogásából”, az esetet – első olvasatra – kiszínező pletykákból nyomozás és évek múltán bírósági ítélet lett, mely a család lakása alatt élő nő szándékosságát – bár nem tudta bizonyítani, de az index.hu információi szerint² – a közveszélyokozás vétségében és segítségnyújtás elmulasztásában bűnösnek mondta ki őt a bíróság. A tragédiát kísérő társadalmi reakciót jól jellemzi, hogy az áldozatok emlékére két emlékezővideó is elérhető a youtube.com-on, mindkettőt ugyanaz a zenei aláfestés kíséri. (Tipikus eleme az emlékezővideók zeneválasztásának a Children of Distance: Emlékezz rám című száma). A miskolci tragédia áldozatainak egyik emlékezővideójában szövegszerűen is megjelenik, hogy készítője nem ismerte az áldozatokat: („A családot nem ismertem csupán egy kis tiszteletből ichletből(sic!) csináltam.... Emlékük örökké élni fog és mindig(sic!) velünk lesznek...”). Az emlékezővideóhoz (ami jelen esetben zenei aláfestéssel színesített képsorozat) használt fotók az áldozatok közösségi portálon lévő fiókjából származó fényképek. Viszont – mivel a tinédzser áldozatok profilja ma már nem elérhető –, arra vonatkozó megjegyzést, hogy e fotók bárki által hozzáférhetőek voltak-e (vagy esetleg csak ismerősök vagy ismerősök ismerősei), nem tudunk tenni. Az emlékezővideó készítőjének részletes helyismeretéről tesz tanúbizonyságot, hogy a tragédia helyszínének említésekor a videóban nem „Avast” vagy „Középszer utcát” használ, hanem az avasi mikroközösség városrészi megjelölésű „középszer felé” alakot. Különösen érdekes e videó megszületésének körülményeit vizsgálni, ugyanis klasszikus értelemben nem beszélhetünk gyászról, mivel a tragédia áldozatait nem ismerte a készítő. Vélekedésem szerint a társadalmi együttérzéstől vezérelve született meg a videó, s ahogy a készítő is beszámol róla: „csupán egy kis tiszteletből ichletve(sic!) csináltam...”.

Az emlékezővideók szövegvilágát elemezve megállapítható, hogy a készítők – a Polcz Alaine-féle kategorizáció szerint – a ’sóvárgás, keresés’, illetve a ’talajvesztettség (szétesés,

---

² http://index.hu/belfold/2014/09/04/negy_ev_bortont_kapott_a_miskolci_paneltuz_felelose/ (Elérés: 2015. 01. 07.)

regresszió, káosz) gyászfázisban lehetnek, ugyanis a „*Miért pont Te?*”, „*Hiszen annyi tervünk volt.*”, „*Hogyan történhetett?*”, „*Nem tudom hogy lesz ezután!*” mondatok jelentős túlsúlyban vannak a többi gyászfázisra utalókhöz képest („*Nem értem! halványabban, de azóta is kisütött a Nap...*”, „*Tudom, hogy legalább már nem fáj és könnyebb Neked*”, stb.).³ Az elemzett videóiban gyakoriak a hiányos, grammatikailag nem teljes értékű mondatok, s megjelentek a grafikus hangulatjelek (emotikonok vagy smiley-k), amelyekről egy 2004-es tanulmányban már ezt olvashattuk: „ezek olyan az érzelmeink kifejezésére szolgáló grafikus jelek, amelyek ma még csak a virtuális térben, holnap már a papírunkon is megjelenhetnek.” (Laczházi, 2004)

Az általam elemzett emlékezővideók szerkesztettségük, képi világuk és zeneválasztásuk tekintetében hasonlóságot mutatnak, ám ki kell emelnem e halmazból azokat, amelyek közlekedési balesetek áldozatainak állítanak emléket. Ezek gyakorta feltűnő képkockája a tragédia helyszínén szétrombolódott gépkocsi fotója vagy a balesetről szóló újságcikk (internetes honlap) képkivágása. A vizuális megjelenítésre a ravatal, a sírhant képkockáinak hiánya jellemző, viszont a határon túli, ám magyar nyelvű emlékezővideókban nagy számban megjelennek a temetési szertartás vagy a virágokkal borított sírhantok fotói.

A lelki sebesültségre, traumatizáltságra való emlékezés szintjeit a Nanette C. Auerhahn és Dorina Laub szerzőpáros csoportosította. Tipologizálásuk a társadalmi trauma, a Holokauszt-emlékezet felől közelíti meg a kérdést, saját interjútapasztalataikat és a pszichoterápiás kezeléseik során tudomásukra jutott információkat felhasználva alkották meg kategorizációs rendszerüket. Fogalmi bázisuk árnyalt terminológiája kiválóan használható jelen vizsgálat szempontrendszeréhez, ugyanis csoportosításuk kilencedik eleme metaforaként jelöli meg a traumát: „A trauma mint metafora: az egyén képes szabadon felhasználni a trauma emlékét az aktuális problémái feldolgozására és kifejezésére; így a nehéz örökség metaforaként szolgál a nehéz helyzetek megoldásában.” (Auerhahn-Laub, 1998: 21-43) Eszerint a trauma emlékének fölhasználásával és emlékezővideó készítésével az egyéni gyász jut kifejezésére, az internetes nyilvánossággal való megosztás pedig a közösségi feldolgozást is segítheti az egyénin túl.

Tanulmányom célja volt az gyász- és veszteségtrauma általános megállapításai felől szemlélni, elemezni az internetes fájlmegosztó oldalon hozzáférhető emlékezővideókat, összefoglaló képet adva arról a motivációról, amellyel készítik azokat a gyászoló barátok,

---

³ A [youtube.com](https://www.youtube.com) oldalon 'nyugodj békében' keresőszavakra indított keresés videótalálatainak véletlenszerűen kiválasztott és elemzett videóiban található szövegtartalmak. Konkrét forrásmegjelölést az elhunytak és emlékezővideóik azonosíthatósága miatt nem jelölök meg.

hozzátartozók. A megállapításokat összegzendő azt is kijelentem, hogy a „nyugodj békében” emlékezővideók a gyászfolyamatba intergrálódva segítik a veszteség földolgozását, ezáltal a gyászmunka szerves részeivé válnak.

IRODALOM

- AUERHAHN, N. C. - LAUB, D. (1998): Intergeneration al Memory of the Holocaust. In: Danieli, Y. (ed.): *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma*. Plenum Press, New York
- CARUTH, C. (1996): *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*. The Johns Hopkins University Press
- ERŐS F. (2007): Trauma és történelem. In: *Szociálpszichológiai és pszichoanalitikus tanulmányok*. Budapest: József Attila Műhely Kiadó, 203.
- FREUD, S. (1997) Gyász és melankólia. (ford.: Berényi Gábor) In: Erős Ferenc (szerk.): *Ösztönök és ösztönsorsok. Metapszichológiai írások*. Budapest, Filum Könyvkiadó, 133.
- GYÁNI G. (2006): Trauma, emlékezet, kultusz. *Élet és Irodalom* 50 (45): 6
- KANSTEINER, W.: Egy fogalmi tévedés származástörténete. A kulturális trauma metaforájának kritikai eszmetörténete. http://www.ketezer.hu/menu4/2005_01/kansteiner.html. Elérés: 2012. 10. 24.)
- KÁRPÁTY Á. (2002): A gyász szociológiája. MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont. *Munkafüzetek 91*.
- KÜBLER-ROSS, E. (1988): A halál és a hozzá vezető út. Gondolat Kiadó, Budapest
- LEYS, R. (2000.): *Trauma: A Genealogy*. Chicago and London, The University of Chicago Press
- PILLING J.(szerk.) (2003): A gyász. Medicina, Budapest
- POLCZ A. (1998): Ideje a meghalásnak. Pont Kiadó, Budapest
- SZÉPE O., FERDINANDY N. (2010): Intimitás és nyilvánosság. A gyász- és halál-témájú blogok néhány sajátosságáról. *Kharon* 14 (1): 47-58.

Dr. Zelena András Ph.D.

kommunikációs szakember, egyetemi oktató.
zelena@hung.u-szeged.hu